సంస్కారి

శ్రీమతి ఐ. వి. యస్. అచ్యుతవల్లి

అరుగుమీద నించున్న 'రామరాజు' సిగరెట్టు ఆఖరి దమ్ము గట్టిగా పీల్చి, విసుగ్గా, ఆ మిగిలిన సిగరెట్టు పీకని రోడ్డు క్రిందకి గిరాటేట్టాడు. అరుగువార కాస్తంత, తడిగా వున్నచోట పడిన సరిగ్గా ఆరని ఆ సిగరెట్టుపీక 'సుయ్'మంటూ, 'బుడగ'లోంచి గాలి పోతూన్నప్పుడుచేసే సవ్వడిలాంటిది చేస్తూ, 'తుది నిశ్వాస' సన్ననిపొగ గాలిలోకి వదిలి ఆరిపోయింది. ఆ రోజు ఉదయంనించీ సూర్యుడు కనపడలేదు. అల్లా అని పేద్దవర్షం కొట్టికురిసిందీ లేదు. గంటకీ, అరగంటకీ ఏదో జ్ఞాపకం వచ్చిందానిలా, తుప్పుతుప్పుమంటూ ఒక సన్నని జల్లు మొదలయి మళ్ళీ అంతలోనే ఆగిపోతోంది. వాన వచ్చి వెలిసిన సూచనగా చెట్ల ఆకులమీంచి, అక్కడో చినుకూ, అక్కడో చినుకూ చిటుకు చిటుకుమంటూ క్రిందపడుతోంది. రామరాజు ఇంటికి తాళంవేసి మెట్లు దిగాడు. రామరాజు వుండే ఇల్లు మెయిన్ రోడ్డుకి చివరగా వుంది. కాంపౌండువాల్ లేదు. ఎత్తయిన అరుగులుకల పాతకాలపు పెంకుటిల్లు. అరుగుకు ఆరు గజాల దూరంలో మూడు గజాల చుట్టుకొలతల ప్రమానుకట్టిన నిద్రగన్నేరుచెట్టు ఒకటి వుంది. రామరాజు ఆఖరిమెట్టు దిగబోతూండగానే, జనార్ధనం వచ్చేడు. జనార్ధనం రాజుకి కొల్లీగ్. రామరాజులానే బ్రహ్మచారి ఉద్యోగస్థుడు! జనార్ధనం వస్తూనే—

'ఆరి నీ! వూరంతా ఇంత చీదర బాదరగావున్నా, నీ బీటుకి నువ్వు బయలుదేరాల్సిందేనన్నట్లా!' అన్నాడు.

'వెధవది. ఏమీ తోచి చావటంలేదురా!' అన్నాడు రాజు.

'ఎల్లా తోస్తుందిరా చెప్పు! కాస్త, చీకూ చింతా లేనివాడివికదా, అని ఆఫీసువర్కైనా ఓవర్‌గా చేస్తావా! ఠంచన్‌గా, అయిదూ కొట్టేసరికల్లా, బూట్లలో కాలు దూర్చేస్తావు! ఇంటిదగ్గర నలుగురు పెళ్ళాలూ, అయిదుగురు పిల్లలూ ఎదురు చూస్తోన్నట్లు ఉరకలు పరుగులతో ఇంటికివచ్చి పడతావ్! పోనీ ఏ తత్వశాస్త్రమున్నా చదివి జ్ఞానివవుతావంటే, అల్లాటప్పా సినిమా పత్రికలూ, పంద్రెండు రాజుల కథలూ, తప్ప, వేరే గ్రంథాలు తమకు రుచించవాయె! హాయిగా పెళ్ళిచేసుకుంటే ఈ నాటికి నలుగురు పిల్లల తండ్రివై, 'గృహమేకదా స్వర్గసీమా' అంటూ, పాడుకుంటూ కూర్చుందువు! నీకు ఈ ఏకాకితనమూ; కాకితనమూ తప్పేది!' అన్నాడు, జనార్ధనం.

'నామాట వదిలెయ్! తమరు చేస్తోన్న పనేమిటో చెబ్దూ గురూ!' అన్నాడు, రాజు. నడుస్తూ, ఇద్దరూ రోడ్డెక్కారు.

'నాకు పేరుకి పెళ్ళి కాలేదన్న మాటేకాని, అంతకు రెట్టింపు సంసారం భరాయించాల్సి వుంది. పెళ్ళికెదిగిన చెల్లెళ్ళూ, మెడిసిన్ చదువుతున్న తమ్ముడూ, పేకాటమానని పితృపాదులూ, పురుటిమంచం దిగని మాతృమూర్తి వీళ్ళందరితో పాటు, మెడకో డోలుకూడా కట్టుకుని నా సంసారం ఈతి బాధలు డప్పు వాయించుకోనా! నీలా బేపూచీ మనిషినయితే ఈ పాటికి ఒక పెళ్ళాం ఖర్మ! నాలుగు పెళ్ళిళ్ళు చేసుకునేవాణ్ని!' అన్నాడు,

'వెధవాయీ! నాలుగు పెళ్ళిళ్ళు అంటున్నావు! నువ్వేడుస్తున్నది గవర్నమెంటు జాబ్ అని మర్చిపోయేవా!' అన్నాడు రాజు.

ఇద్దరూ వాళ్ళకి అలవాటు అయినచోటు అయిన బస్టాండుకి వొచ్చారు. బస్టాండు రాజు ఇంటికి ఫర్లాంగు దూరంలో ఎగువకి వుంది. బస్టాండు

కీవల, ఒక గంగరావిచెట్టు వుంది. దానిక్రింద పెద్దబండరాయి వుంది. దానిమీద, ఆ ఇద్దరు మిత్రులూ, రాత్రి ఎనిమిది గంటలదాకా, కబుర్లు చెప్పుకుంటూ కూర్చుంటారు. వచ్చేప్పుడూ, వెళ్లేప్పుడూ, ఆగే బస్సుల్లోంచి దిగుతూన్న జనాన్ని ఎక్కుతోన్న సామాన్లనీ, చూస్తూ, వాళ్ల అంద చందాల గురించీ, చీరె సారెల గురించీ, మాట్లాడుకుంటూ కూర్చుంటారు. ఆ చెట్టు కొమ్మల రెమ్మల నీడలకి చివరగా, రేకులతో అమర్చుకున్న చిన్న కిళ్లీకొట్టు వుంది. దానికి కాస్తంత ఎడంగా నాలుగు రేకులు కప్పివున్న షెడ్డు ఒకటి వుంది. బస్సుల కోసం వెయిటుచేసే స్త్రీలూ, పిల్లలూ, ఆ షెడ్డులో, పెట్టెలూ గోనెసంచీ మూటలూ, పడేసుకుని, కూర్చుంటారు. ఆ షెడ్డు అంతా వేరుశనగతొక్కలూ, అరటిపళ్ల తొక్కలూ, ఫలహారాలుచేసి పారేసిన ఎంగిలి ఆకుముక్కలూ, చిన్నపిల్లలు పోసిన ఉచ్చలతో, చితచితలాడుతూ కుళ్లకంపులు కొడుతూ వుంటుంది. పెద్ద పెద్ద గాలి దుమారాలు వచ్చినప్పుడు ఆ షెడ్డులోని గత్తరంతా దానికదే. ఎగిరి బయటకి పోవాల్సిందే తప్ప, ఆ షెడ్డులో, చీపురు వేసి తుడిచే పనివాళ్లు ఎవరూ వుండరు. మెయిన్ రోడ్డు కిరుప్రక్కలా పంటచేలు వున్నాయి. ఎండాకాలము నాలుగు నెలలూ తప్పించి, మిగతా కాలమంతా, పచ్చగా ఆకుపచ్చగా, కంటికి నిండుగా, చల్లగా కన్పడుతుంది అక్కడి ధరిత్రి! పెద్దపట్నమూ కాక, పల్లెపట్టూ కాక, త్రిశంకు స్వర్గముగా వుంటుంది, ఆ వూరు! మెయిన్ రోడ్డుమటుకు తారురోడ్డు!

రాజు ఇంటివద్దనించి బస్టాండువరకూ ఇళ్లు లేవు! రోడ్డు కిరుప్రక్కలా పొలాలువున్నాయి. బస్సు దిగిన వాళ్లు వూళ్లోకి రావాలంటే 'రాజు' ఇల్లు దాటి రావాలి. వూరికి మైలురాయిలా వుంటుంది. రాజు ఇల్లు. ఆ ఇల్లు దాటినాక, గొల్లల ఇళ్లు వున్నాయి. ఆవుల్నీ గేదెల్నీ మేపుకుని, వూరి ఖామందులకి, పాలు, పెరుగూ, నెయ్యీ, అమ్ముకునే, గొల్లల ఇళ్లు. అయిదారువందల గడపదాకా వున్నాయి. అందుకే, ఆ ఏరియాని, గొల్లగూడెం అంటారు. గొల్లగూడెం శివార్లలో 'హోటలు నిర్మలా' వుంది. భోజన ఫలహారాలేకాక, లాడ్జింగ్ సౌకర్యంలో కూడా, నీటుగావుండే హోటలు అదొక్కటే! బస్సులోంచి, నీటుగా ముస్తాబయినవాళ్లు దిగి, రిక్షావాళ్లని ఏదయినా హోటలుకి పోనిమ్మంటే, రిక్షావాళ్లు షూర్‌గా వాళ్లని 'నిర్మలా'కే తీసుకువస్తారు. 'నిర్మలా' నించి వూరుపొడుగ్గా గతుకుల రోడ్డుతో, అస్తవ్యస్తంగా ముందు వెనుకలుగా వున్న ఇళ్లతో, చాలాదూరం, జరాభారంతో, నడవలేని, జర్జరీ భూతమయిన, శరీరంలా, ప్రయాస పడుతూ, పరివ్యాప్తమయింది. రాజూ, జనార్దనం, వచ్చి కూర్చున్న అరగంటకే, ఒక బస్సు వచ్చింది. హడావిడిగా, షెడ్డులో నిల్చుకొనివున్న ప్రయాణీకులు ఎక్కారు. ఆ షెడ్డు అంతా ఖాళీఅయింది. బస్సులోంచి ఒక్క అమ్మాయి దిగింది. చిన్న బెడ్డింగూ, ఒక ట్రంకు పెట్టే, ఒక గోనెసంచీ మూటా, కంచు మరచెంబూ, క్రిందకి దింపి, ఆ సామాను తనచుట్టూ పేర్చుకుని అటూ ఇటూ చూస్తూ, నిలబడింది. బయ్ బయ్ మంటూ రెండుసార్లు, బస్ హారన్ మ్రోగించి, దూరాన్నించి ఇంకెవరూ పెట్టెలూ, మూటలూ పట్టుకుని రావటంలేదని, నిర్ధారణ చేసుకున్నాక బస్‌ని పోనిచ్చాడు బస్ డ్రైవరు! ఆ అమ్మాయి బస్సు వెళ్లిన అర్ధగంటవరకూ, అల్లా రోడ్డుమీదకు చూస్తూ నించుంది. ఆ అమ్మాయిని చూస్తూ కూర్చున్నారు మిత్రులిద్దరూ! ఆ చుట్టుప్రక్కల కనుచూపు మేరలో ఎక్కడా రిక్షాలు వస్తూన్న సూచనలు లేవు! కాటుక పులుముకుంటూన్నట్లు, ఆకాశం నాలుగు వెంపులనించీ, చిక్కటి, చీకట్లు ముసురుకుంటున్నది! రోడ్డుమీద వానకి తడిసి నించున్న ఎలక్ట్రిక్ దీపాలు, దిగాలుగా వెలగలేక వెలుగుతున్నాయి. సన్నగా, చాలా సన్నగా చినుకులుకూడా రాలటం ప్రారంభించేయి! రాజు ఒక్కసారి నిటారుగా లేచి నిలబడి, ఒళ్లు విరుచుకుని ఆవలించాడు. జనార్దనం కూడా లేచి నిలబడి, రాజుకేసి చూసి,

'ఇంకా ఆరన్నా కాలేదురా! అప్పుడే ఇంత చీకటడిపోయిందే! వెధవది మబ్బువల్ల కామాల్ను!' అంటూ నసిగాడు.

'వూఁ!' అంటూ పరధ్యానంగా ఆ అమ్మాయి వెంపు చూస్తూ నడిచాడు. జనార్దనం గుండె జల్లుమంది! ఎడమకన్ను అదిరింది! రాజు పద్ధతి జనార్దనంకి బాగా తెలుసును! వంటిగావున్న అమ్మాయిలతో పరిచయాలు సంపాదించటం, ఇంటికి

వెట్టుకరావటం, ఆ తర్వాత వ్యవహారాలు, మరీ ముదిరితే, పదో పరకో పారేసి వదిలించుకోవటం రాజా నడిపే తతంగం అంతా, జనార్దనంకి ఈవరకే కొట్టినపిండి అయింది !

'పాపం ! ఎవరో ఆ అమ్మాయి ! చిక్కులో ఇరుక్కుంది !' జాలిగా అనుకున్నాడు ! జనార్దనం !

ఆ అమ్మాయి దూరానికి ఒంటిగా జాలిగా, దిగాలుగా నించున్నట్లు కన్పించింది. దగ్గరగా వెళ్లి చూస్తే, నిబ్బరంగానే కన్పించింది జనార్దనానికి. సాధారణమయిన నేత చీర కట్టుకుంది. రెండు చేతులకి రెండేసి ఎర్రని గాజు గాజులున్నయ్! మెడలో సన్నటి పొడుగాటి చెయిన్ వుంది. కోలముఖమూ, సన్నగా చీలికగావున్న నల్లటి కళ్ళు, నుదురు మీదకు వుంగరాలుగా తిరిగిపోయే నొక్కునొక్కుల చిన్నజెడా, సన్నగా, నాజూకుగా, లేతగా, తెల్లని శరీరమూ రాజు కంటినిండా చూసాడు.

'ఎక్కడికి వెళ్ళాలండీ!' చనువుగా అడిగాడు. రాజు. ఆ అమ్మాయి కంగారు పడిపోతుంది. అనుకున్నాడు జనార్దనం. ఆ అమ్మాయి కళ్లు విప్పుకుని చూసింది. రాజువెంపు.

'వూళ్ళోకేనండీ ! రిక్షాలు ఒక్కటీ కనపడటం లేదూ!' ఎన్నాళ్ళబట్టో తెలుసున్నంత ఫ్రీగా అంది.

'ఇదే అఖరు బస్సు! పైగా చలిగా వానగా వుంది! అంచేత రిక్షా వాళ్లు ఇటు వుండటం లేదు. స్టేషను దగ్గర వుంటారు. స్టేషను రెండు మూడు ఫర్లాంగులు వుంటుంది ఇక్కడికి! పోనీ పిల్చుకోని వద్దామన్నా మావద్ద సైకిళ్లు లేవు! చీకటి పడిపోయిందికదా! మేము మా ఇంటికి పోతాము! మీరు వంటరిగా నిలబడ్డారని పలకరించాను! ఏమీ అనుకోకండి!' అన్నాడు రాజు.

'అనుకోటానికేముంది ఇందులో! ఏదన్నా ఖాళీ బండి ఇటువెంపు వచ్చేదాకా, కాస్త సాయంవుండకూడదా మీరు?' అంది ఆ అమ్మాయి.

'చలివేసేస్తోంది! ఇంక కూర్చోలేము! మీ రెక్కడికి వెళ్ళాలో చెప్పండి! ఇద్దరం వున్నాముకదా! మీకు తోడుగా వస్తాము!' అన్నాడు రాజు.

'నా కీవూరుకొత్త ! ఏదయినా హోటలుకి వెళ్లాలి. మరి చుట్టాలూ, స్నేహితులుకూడా లేరు.' తనలోతనుగా, అనుకుంది. రాజు కనుబొమ్మలు పైకెగిరాయి. జనార్దనం వింతగా చూసాడు, ఆమె వెంపు ! చీకటి మూలంగా, ఈ యువకుల ముఖభంగిమల్ని ఆమె కనిపెట్టగల సావకాశం లేకుండగా పోయింది. వీళ్లతో మాట్లాడుతోనే రోడ్డువెంపు ఆశగా చూస్తోందాయువతి! రిక్షాలు వస్తాయనే ఆశ గగన కుసుమమే అయ్యింది !

'మీకు తెలిసున్న వాళ్ళు లేరా ? అయితే ఏ హోటలుకి వెడదామనుకుంటున్నారు ?' అన్నాడు సానుభూతి గుమ్మరిస్తూ రాజు.

'నాకు తెలుసున్నవాళ్ళు ఎవ్వరూ లేరండీ ! నాకీ వూరుకొత్త ! ఏ హోటలు మంచిదో నాకెట్లా తెలుస్తుంది? మీకు ఏది మంచి ప్రాంతమని తెలుస్తే ఆ హోటలుకే దారి చూపండి. ఈ పూటకి హోటలులోవుండి తెల్లవారి, నింపాదిగా, వుండటానికేదైనా పోర్షన్ వెతుక్కుంటాను!' అంది ఆ అమ్మాయి.

'దొరికావ్ బిడ్డా!' అనుకున్నాడు, జనార్దనం. ఎగిరి గంతేయబోయి, తమాయించుకున్నాడు రాజు.

'చూడండి ! మీ కీవూరు అంతా కొత్త అంటున్నారు. ఇప్పుడా రాత్రి కావస్తోంది! చూస్తూ చూస్తూ ఆడపిల్ల ఒంటరిగా హోటలులో దిగటం, అందులోనూ అర్ధరాత్రి పూటా, వుండటం, ఏమంత మంచిదిగా వుండదు. మీరు చదువుకున్న వాళ్లలా కనుపించుతున్నారు. అనవసరంగా, సంకోచాలు పెట్టుకోనట్టయితే, మీ కభ్యంతరం లేనట్టయితే, ...' ఆగాడు రాజు.

'లేనట్టయితే?' అంది ఆ అమ్మాయి.

'ఇక్కడికి దగ్గరే మా ఇల్లు ! ఆమాటకొస్తే మా ఇల్లు దాటిపోతేనేగాని, వూరు రానేరాదు. ఈ పూటకి మా ఇంట్లోవుండి, తెల్లవారినాక మీతిప్పలేవో మీరుపడండి !' అన్నాడు రాజు.

'నా కల్లాంటి సంకోచాలూ, బిడియాలూ లేవు సమ్మండీ ! వుద్యోగాలు చేసుకుంటున్నవాళ్లం అల్లాంటి శషభిషలు పెట్టుకుంటే, రోజులు దొర్లటం ఎల్లాగండీ ! పదండి. వానకూడా వచ్చేట్టుంది !' అన్నది.

'మా వాడి ఇల్లు చాలా పెద్దదిలెండి. ఇహిహి!' అని నవ్వాడు జనార్దనం. రాజు గుడ్లురిమి చూసాడు. కాని ఆ చీకటిలో జనార్దనానికి రాజు ముఖం కన్పించ లేదు. ఆ అమ్మాయి గోనెసంచీమూటా, మరచెంబూ తీసుకుంది. ఇద్దరు మిత్రులూ, ట్రంక్ ఒకరూ, బెడ్డింగు ఒకరూ తీసుకున్నారు. రాజు మూలంగా, తను ఒక అపరిచితురాలి బెడ్డింగు మోయవలసి రావటం జనార్దనంకి మాచెడ్డ విసుగు కలిగింది. 'దొంగ వెధవ! అమర్చటం నా వంతూ, ఆరగింపు—వాడె దీనూ! ఏం చేయను? నాకా ధైర్యం లేదు' అనుకున్నాడు జనార్దనం. ఆ కబురూ ఈ కబురూ చెప్పుకుంటూ రాజు ఇల్లు చేరాడు. ఆ అమ్మాయి పేరు నాగమణి అనీ, మిడిలుస్కూల్లో టీచరుగా వచ్చిందనీ తెలుసుకున్నారు, మిత్రులిద్దరూ! వీధి గదితలుపు తీసి లైటువేసాడు రాజు. దీపంకాంతిలో ఆ అమ్మాయి తడిసీతడవని దుస్తుల్లో, విరిసీవిరియని సన్నజాజిలా వుంది! ఆ పెద్దగదిలో నాగమణి, తన మూటనీ, చెంబునీ, బెడ్డింగునీ, ట్రంకుపెట్టెనీ ఒక వారగా పెట్టి నించుంది, సామాన్లు లోపల పెట్టేక.

'ఇక వస్తారా!' అంటూ జనార్దనం వెళ్ల బోయాడు.

'వుండరా! ఏమండీ మీరు భోజనానికి హోటలుకి వెళ్లరూ!' అన్నాడు రాజు.

'వద్దులెండి! ఈ చీకటిలో చలిలో భోజనానికి హోటలు వెతుక్కుంటూ పోలేను. ఈ వూటకి కాలక్షేపం చేసేస్తాను. తెల్లారినాక చూసుకోవచ్చును, అన్నపానాల సంగతి!' అంది నాగమణి.

'అయితే నేను పోతాను. ఆ కొసాకి ఏడవ్వాలి. ఒక్కణ్నీనూ! అరే రాజూ! వస్తారా! విష్‌యూగుడ్‌లక్!' అంటూ వెళ్లిపోయాడు జనార్దనం.

'లోపలికి రండి!' అన్నాడు రాజు. రాజు గది, ప్రక్కగదిలో లైటువేసి.

'ఇందులో మీ సామాన్లు పెట్టుకోండి!' అన్నాడు. నాగమణి ఒకొక్క సామానే తెచ్చి, రాజుగది ప్రక్కనున్న గదిలో పెట్టుకుంది. బెడ్డింగు విప్పుకుని ఒక సాదాచీర, జాకెట్టూ తీసుకుని తలుపు జేరవేసుకుని, బట్టలు మార్చుకుంది. రాజు ఇల్లంతా చూపించాడు, నాగమణికి! రామరాజు వుంటోన్న ఇల్లు పాత కాలపు మండువా ఇల్లు! మధ్యన హాలూ, నాలుగు వేపులా పెద్దపెద్ద గదులూ, వీధివెంపూ, పెరటివెంపూ, పెద్ద పెద్ద ఎత్తయిన అరుగులూ వున్నాయ్. ఎడమవేపు గదులు తాళాలు వేసివున్నయ్! అందులో ఇంటివారి సామాన్లు వున్నాయిట. కుడివెంపునున్న రెండు గదులూ, రాజు వాడుకుంటున్నాడు. అందులో ఒకగదిలో నాగమణి తనసామాను పెట్టుకుంది. పెరటి వెంపునున్న రెండుగదులూ జారిపడిన పెంకుముక్కలతో గత్తరగావున్నాయి. పెరటిలోనికి వెళ్లాలంటే, ఈ గదుల్లో దేనిలోంచో వకదానిలోంచి వెళ్లవచ్చును. రెండు గదులలోంచీ, పెరట్లోకి గుమ్మాలున్నాయి. పెళకలు జారిపోయి, ఆ గదుల గుమ్మాలూ, తలుపులూ, కదలిపోతూ, వెత్తికి తగులూ్తవుంటాయి. వీధివెంపు పొడుగ్గా పెద్దగదీ దానిలోంచి వీధిలోకి ద్వారమూ, ఎత్తయిన అరుగులూ, వున్నాయి. పెరటివెంపు వున్న గదుల్లోని ఒకగదిలో నాలుగు రాళ్లుపెట్టి ఒకపొయ్యి, దానిమీద పెద్దకుండా, దానిమీదకి, కుండమూకుడూ, మూతా, వున్నాయి. రాజు అందులో నీళ్లు కాయించుకుంటూ వుంటాడు.

పెరట్లో అరుగుకి కాస్త ఎడంగా మంచి నీటి బావిచుట్టూ, సిమెంటు చేసిన చప్టాతో వుంది. పెరడుచుట్టూవున్న ప్రహరీగోడ పడిపోయిన చిహ్నంగా ఇటుకలూ మట్టీ, కుప్ప కుప్పలుగా పడి వున్నాయి పెరట్లో అక్కడక్కడా రక్కిసచెట్లూ, ముళ్లగోరింటచెట్లూ, తుప్ప తుప్పలుగా వున్నాయి. రెండు మూడు కొబ్బరిచెట్లు సన్నగా నిటారుగా ఆకాశంలోనికి చొచ్చుకుపోయేటట్లు నిలబడి వున్నాయి. ఆ ఇంటికివలె నే ఆ కొబ్బరిచెట్లకికూడా వార్ధక్య దశ వచ్చినట్లుంది. ఎండిపోయిన చిన్నచిన్న మట్టలతో వున్నాయి అవి. ఇల్లంతా గచ్చు పగుళ్లు విచ్చింది. గోడలకి పెచ్చులూడిపోయాయి. రాజువుండే గదులు మటుకు పరిశుభ్రంగావుండి నీలిరంగు వేయబడి వున్నాయి. రాజుపడుక్కునే గదిలో, సీలింగ్‌ఫానూ, దోమతెర మంచం, టేబులు వీూద, మంచి ట్రాన్సిష్టరు రేడియోా వున్నాయి. అలమారలో, ఖరీదయిన సెంటుబాటిల్సూ, పౌడరూ, స్నో, క్యూటెకూ, మొదలయిన సామాన్లు అన్నీ చెల్లాచెదరుగా వున్నాయి

ఒక వెంపు మూడు అడుగులువ్న చిన్న గ్రాదెజ్ బీరువా వుంది ఇల్లంతాచూసి వచ్చాక,

'చాలా పెద్దఇల్లు! అద్దె ఎంత ఇస్తున్నారు?' అంది నాగమణి.

'కరెంటుకాక నలభయి రూపాయలు!' అన్నాడు రాజు.

'ఇంత పెద్దఇల్లు మీకనవసరమే! మీరుండేది ఒక్కరేకదా! ఎందుకు ఇంత ఇల్లు తీసుకున్నారు?' అంది మణి.

'రూం తీసుకుని వుండొచ్చునుకానీ, నాకు పదిమందిలో గలగల్లాడుతూ వుండటం ఇష్టంలేదు. ఇక్కడ పరిసరాలు ప్రశాంతంగా ఏకాంతంగా వుంటాయి. అంచేత అద్దె ఎక్కువయినా ఈ ఇల్లు తీసుకున్నాను.

ఇందులో కూడా మాకో గది ఇయ్యి అంటే, మాకో గది ఇయ్యి అంటూ కొందరు విద్యార్థులు తయారయ్యారు. నేను ఇవ్వదల్చుకోలేదు. వుండేది ఒకళ్లు ఇద్దరూ కుర్రాళ్లు అయినా వాళ్లకోసం వచ్చే సిబ్బందితో ఇల్లంతా ఒక పెద్దధర్మసత్రం అయిపోతుంది. అంచేత ఇల్లంతా నా క్రిందే వుంచేసుకున్నాను' అన్నాడు రామరాజు. రామరాజుకి నెలకి రెండు మూడు వందలలోపు జీతం వస్తూంది. వాళ్లు అయిదుగురు అన్నతమ్ములు. రామరాజు ఆఖరివాడు. తల్లీ తండ్రీ లేరు. రాజు వాళ్లకి బాగా పొలాలు కూడా వున్నాయి. రాజుకి ఏడాదికీ పొలాలుమీద మూడు వేల రూపాయలదాకా వస్తాయి. అన్నగార్లల్లో ఇద్దరు స్వంతవూళ్లో వుండి వ్యవసాయం చూసుకుంటున్నారు. ఇద్దరు దూరప్రాంతాల్లో వుద్యోగాలు చేసుకుంటున్నారు. వాళ్లకి జ్ఞాపకం వచ్చినప్పుడల్లా, 'రామరాజు'ని వివాహం చేసుకొమ్మని, తమ బంధువర్గంలో ఎవరెవరి ఆడపిల్లలు ఎంతెంత చలాకీగా వుండేదీ, ఎవరెవరు ఎంతెంత కట్నాలు ముట్టచెప్పేదీ, పదేసి అరటావు కాగితాల వివరాలు వ్రాస్తూ వివాహంయొక్క ఆవశ్యకతని నిరూపిస్తూ వ్రాస్తారు. ఆ వుత్తరాలు చదూకొని నవ్వుకొంటాడు రామరాజు.

రామరాజు గదిలో స్టీలుకారియర్ రెండు అరిటాకులూ వున్నయి. సాయంకాలం ఏడింటికీ కారియర్ తెచ్చి గదిలో పెట్టి వెళ్లిపోతుంది, పనిపిల్ల తాయమ్మ. దగ్గరున్న గొల్లగూడెంలోవుండే గొల్లపిల్ల తాయమ్మకి పద్దెనిమిదేళ్లువుంటాయి. చిక్కని నలుపురంగులో, చక్కని బింకమైన అవయవ సౌష్ఠవంతో వుంటుంది తాయమ్మ. రామరాజు అప్పుడప్పుడూ తాయమ్మతో కూడా సరదాగా, కాలక్షేపం చేస్తూవుంటాడు. తాయమ్మ, భర్తకి రెండుగేదెలూ, నాలుగయిదు, గొర్రెలూ వున్నాయి. తాయమ్మకి రెండేళ్ల కూతురుకూడా వుంది. దగ్గరగా వుంటంనించి, తాయమ్మకి పనిలేనప్పుడల్లా రాజు ఇంటివెంపు వస్తూవుంటుంది.

'మీకు కారియర్ వున్నట్లుంది! భోజనం చేసెయ్యండి. చల్లారిపోతోంది అనవసరంగా!' అంది నాగమణి. రాజు గదిలోనికి వెళ్లాడు. ఎలక్ట్రిక్‌దీపం కాంతిలో, ఇస్త్రీ బట్టలలో రాజు నలగని పువ్వులా వున్నాడు. రాజు బట్టలు మార్చుకుని, బాత్‌రూంలోకి వెళ్లి కాళ్లూ చేతులూ, ముఖం కడుక్కొని వచ్చి తువ్వాలుతో, అద్దంముందు నించుని, తుడుచుకొంటూంటే, చేతులో, ఎవ్వర్‌సిల్వర్ పళ్లెం పట్టుకుని, నించున్న, నాగమణి కన్పించింది. వెనుతిరిగి,

'ఏమండీ?' అన్నాడు.

'ఏంలేదు. కొద్దిగా ఫలహారం తెచ్చాను. తీసుకొండి!' అన్నది.

'ఇంకా భోజనం చెయ్యాలికదండీ!' అన్నాడు. మొగమాటపడుతూ.

'ఎంతోలేదు కొద్దిగా ఇచ్చాను. తీసుకొండి! ఈ రాత్రిపూటా, ఈ వూళ్లో, తెలియనిచోట్ల, నానా అగచాట్లూ పడకుండగా దేముడల్లే కనిపించారు. మీకు, నేనెల్లా కృతజ్ఞత చూపగలనో తెలీటంలేదు. నాకు!' అంది నాగమణి. రాజు మణికేసి చూస్తూ, 'దానిదేముంది! నాకు చేతయిన సాయం చేసాను.' అంటూ నవ్వాడు.

'మీరు భోజనం ఎక్కడ చేస్తారు?' అంది,

'ఎక్కడో అక్కడ! ఇక్కడే తింటాను.' అన్నాడు,

'పదండి! నాగది ఖాళీగా వుంది కదా! అక్కడ

చేద్దురుకాని! ఈ గది వడకగదిలా వుంది ఇక్కడ, మళ్లీ అంటుచేయుటమెందుకు?' అంది మణి.

'నా కల్లాంటి పట్టింపులు లేవు! ఎక్కడో అక్కడ విస్తరి వేసుకుని తింటాను. కాస్సేపు పోయిం తర్వాత పని పిల్లది వస్తుంది. అంతా బాగుచేసి పోతుంది' అన్నాడు.

'అయితే హాలులో వేస్తాను పదండి! అంది. గుమ్మానికీవల నీళ్ళుజల్లి శుభ్రంచేసి, అరిటాకు పరిచింది.

'నేను వడ్డించనా! మీకు మొగమాట మెక్కువలాగుంది!' అంది.

'వడ్డించండి!' అన్నాడు.

తన మరచెంబుతో రాజు వడకగదిలోనున్న కూజాలోంచి నీళ్ళువంపి తెచ్చి, ప్రక్కగా పెట్టింది. నాగమణి పదార్థాలన్ని ఒక్కటొక్కటే, అడుగుతూ చక్కగా ఎత్తిఎత్తి వేసింది. నాగమణి, తనుకూడా తెచ్చుకున్న, ఫలహారాలు జంతికలు, బెల్లంపాకం పట్టిన, వేరుశనగపప్పు వుండలు, చేగోణీలు, రెండు రెండు, వేసింది. రాజుకారియర్‌లో సగం అన్నంకూడా తినలేకపోయాడు. తనచేత బ్రతిమాలించుకోకుండా భయపెట్టించుకోకుండా నాగమణి ఇంత చనువుగా, ఇంట్లో ఎప్పటినుంచో అలవాటు అయిన మనిషిలా ప్రవర్తించటం రాజుకి కొండెక్కినట్లు అనిపించింది. రాజు పరిచయాల్లోకి వచ్చిన స్త్రీలు, ముందు అతి వినయాలు సచ్ఛీలాలూ ప్రదర్శించటం, తర్వాత తర్వాత, ఏడ్పు రాగాలుపెటి పెద్ద మొత్తాలుగా డబ్బు గుంజుకుపోయి, పత్తాలేకుండగా పారిపోవటం! అంతే కాని ఇంట్లో బంధువులా పరిచయం అయిన అర్థ గంటలో మారిపోవటం రాజుకి, అంతా కొత్తగా వింతగా వుంది నాగమణి ప్రవర్తన.

'అయ్యో! మీరు అసలు ఏమీ తినలేక పోయారు. కారియర్ సగానికిపైగా మిగిలిపోయింది. నేను వడ్డించటంమూలాన్నా?' అంటూ నొచ్చుకుంది నాగమణి.

'రోజూ నేనంతే! నాకేం బిడియంలేదు!' అన్నాడు రాజు.

'రాజు బాబూ!' అంటూ బయట గదిలోంచి ఆడగొంతు విన్పించింది.

'అదుగో తాయి' వచ్చింది. ఆ కారియర్ అదీ కడిగేసి శుభ్రం చేస్తుంది. మీ రీవలికి రండి!' అన్నాడు.

'కాస్త నిలుచుకోమనండి! నేను కూడా భోజనం చేస్తాను!' అంది నాగమణి.

'అయితే ఆ కారియర్ కడిగేయించి మళ్లీ తెప్పిస్తాను. 'తొమ్మిది' అయిపోతోంది. మళ్లీ హోటళ్లలో భోజనం అయిపోతుంది కూడా!' అన్నాడు రాజు.

'మళ్లీ కొత్త కారియర్ తెప్పిస్తారా! ఎందుకు? అందులో నాకుకాక, నలుగురికి సరిపడా అన్నం వుంది. ఇంత అన్నం వేస్టుచేయుట మెందుకనే నేను భోజనం చేద్దామనుకున్నది!' అంది నాగమణి.

రాజుకి సంతోషంతో ఊపిరి తిరగటంలేదు. తనకి విస్తట్లో అన్నం వడ్డించటం, తను తినగా మిగిలిన అన్నం తినటం ఏమిటి ఈ స్త్రీ? అతనికి అక్కచెల్లెళ్లు లేరు! ఇంత ఆప్యాయతగా మాట్లాడిన స్త్రీలు, అతని జీవితయానంలో తటస్థపడలేదు ఇంతవరకూ? వదినగార్లు వున్నారు. వాళ్లు తనకి వడ్డించి, తలుపుచాటుకు తప్పుకుని ఏమేమి కావాలో కనుక్కునేవారు. కుశలప్రశ్నలు, వూరివిశేషాలూ, ఏమి కబుర్లు చెప్పినా తలుపుని చూస్తూ వినవలసిందే! తలుపుని చూస్తూనే అడగవలసిందే! రాజుకి పదిహేనేళ్లు వచ్చింతర్వాత వదినల ముఖాలు ఎల్లావుంటాయో చూచి ఎరుగడు. రాజుకి సంతోషంతో ఊపిరి తిరగటంలేదు. కాళ్లు ఒక చోట నిలవక, గదిలోంచి, హాలులోకీ, హాలులోంచి గదిలోకి పచార్లు చేస్తూన్నాడు. 'తాయి' మంచంమీద ప్రక్కదులిపి, పెట్లోంచి, తెల్లని, ఇస్త్రీదుప్పటి తీసి వేసింది. తనుతెచ్చిన, రెండు 'మిఠాయి' కిళ్లీలూ, టేబులుమీద పెట్టింది. 'తాయి'కి రామరాజు, ఇంటికి, స్త్రీలు రావటం అలవాటేకనుక, మణినిచూసి ఆశ్చర్యపోలేదు. తాయి సాయంకాలాలు చక్కగా వేణ్ణీళ్లు పోసుకుని ఉతికి ఆరవేసిన, లంగా, వోణీ వేసుకుంటుంది. గట్టిగా బిగించివేసిన జడలో, పూలు పెట్టుకుంటుంది.

సాధారణంగా పూలులేని 'తాయి' జడ ఎవ్వరూ చూడరు. కళ్లనిండుగా, చింతాకు వెడల్పున కాటుక, ఎత్తయిన నుదుట, గుండ్రని తిలకం బొట్టూ, కంఠానికి బిగుతుగా, ఎర్రని పగడాలదండా, ఒక విధమైన జానపద సౌందర్యంతో, కళకళ్లాడుతూ వుంటుంది! ప్రక్కదులిపి వేసేక అద్దంలో తన ముఖం చూసుకుంటూ నించుంది తాయి.

నాగమణి భోజనంచేసి ఇవతలికి వచ్చింది, చీర చెంగుతో చేతులు తుడుచుకుంటూ,

'పనిపిల్లది వుందా! వెళ్లి కారియరు కడిగేయమనండి' అంది. తాయి, కారియర్ చూసి మూతి ముడుచుకుంది.

'ఎంత ఆత్రకొట్టు తల్లి బాబూ! వణ్ణంలోకి సాంబారన్నా మిగల్చలేదు!' అనుకొంటూ కారియరు బాత్‌రూంలోకి తీసుకపోయింది. రాజు గదిలోకివెళ్లి, తనొక కిళ్లీ వేసుకుని, మణికి కూడా ఒకటి ఇచ్చాడు.

'నాకు తాంబూలం అలవాటు లేదు!' అంది నాగమణి.

ఆ కిళ్లీకూడా తనే వేసుకున్నాడు. తాయమ్మ కారియరు కడిగి తెచ్చి, రాజు గదిలో పెట్టింది. వాళ్లు అన్నాలు తిన్నచోట విస్తళ్లుతీసి, నీళ్లుజల్లి శుభ్రంగా తుడిచింది. హాలులోకివచ్చి—

'ఇంక నే వెళ్తా రాజబాబూ!' అంది.

'ప్రొద్దుటే వచ్చెయ్యి!' అన్నాడు రాజు. తాయమ్మ కళ్లు నవ్వాయి.

'అల్లాగే లేండి!' అంటూ జడ భుజం మీద నించి, ముందుకు వేసుకుని, త్రిప్పుకుంటూ వెళ్లిపోయింది. రామరాజు, నాగమణి వంటరిగా మిగిలారు. నాగమణి హాలులో నలువెంపులా చూస్తో నించుంది. రాజుకి, నాగమణి తీరును చూస్తే, మోటుగా మాట్లాడ బుద్ధికావటంలేదు. అల్లా అని కలిగిన ఈ అవకాశాన్ని, అనుభవించకుండా జారవిడుచుకోవటం, సుతరామూ ఇష్టంలేదు. ఏదోవిధంగా, సంభాషణ ప్రారంభించాలి! క్రమక్రమంగా తన మార్గంలోనికి నాగమణిని లాక్కురావాలి! అంతవరకూ రాజు కంటిమీదకు, కూర్కురాదు!

'చాలా పెద్దఇల్లు! ఇంత ఇంటిలో ఒక్కరూ ఎల్లా వుంటారండీ!' అంది మణి.

'అమ్మయ్యా!' సంభాషణ దానంతటదే సాగిపోతుంది ఇంక.

'చెప్పానుగా! నాకు ఏకాంతవాసం ఇష్టమని?' అన్నాడు రాజు నర్మగర్భంగా.

'అనవసరంగా నలభయి రూపాయిల ఇల్లు వేస్టు కావటంలేదూ! ఎంతలేదన్నా కరెంటుకి అయిదారు రూపాయిలు అవుతాయి! ఏమంటారు?' అంది మణి.

'పది పదిహేను రూపాయిల్లో వచ్చే ఇరుకు గదుల్లో, ఉక్కిరిబిక్కిరి అవుతూ నేను జీవితం గడపలేను స్మండీ! విశాలంగా, హాయిగా, ఏకాంతంగా, రేడియోలో సినిమాసంగీతం వింటూ, ప్రశాంతంగా గడిపేస్తాను. నామీద ఆధారపడి బ్రతకాల్సిన బాదరాయణులు ఎవ్వరూ లేరు. నెలకీ మూడువందలదాకా జీతం వస్తుంది. ఏ నెల జీతం ఆ నెల చుప్తాగా ఖర్చు చేసుకున్నా, ఏడాదికి రెండు మూడువేల రూపాయలదాకా పొలం శిస్తులవల్లవచ్చి, బాంకులో ప్రసవవేదన పడుతూనే వున్నాయి! వేసినన్నాళ్లే వెండి కాగడాలా జీవితాన్ని ఆనందంగా అనుభవించక, ఇరుకుమురికి జీవితాన్ని గడుపుతూ రూపాయిలన్నీ మూటలుగట్టి, ఎవరి నెత్తికో ఎత్తాలన్న ఆకాంక్ష నాకు లేదు!' అన్నాడు దర్పంగా రాజు. రాజు మాటలకి కాస్తసేపు మౌనం వహించింది మణి.

'నేనొకటి ఆలోచిస్తున్నాను రాజుగారూ!' అంది.

'ఏమిటి?' అన్నాడు రాజు.

'నే నెటూ ఈ వూళ్లో వుండటానికి ఒక అద్దె ఇల్లు వెతుక్కోవలసి వుంది, తెల్లారినాక. ఇంక చాంద్రాయణం ప్రారంభించాలి. మీ ఇల్లు చాలా పెద్దగా వుంది. నాకా, కావలిసినది ఒక గది! నేను ఇంట్లోవున్నా లేనంత నిశ్శబ్దంగానే వుండగలను. నాకు సంగీతం రాదు— కూనిరాగాలతో మీ ఏకాంతవాసం, కాస్తయినా భంగపరచటానికి మీరు 'బాతురూం'గా వాడుకుంటున్న ప్రక్కగదిలో ఒక పూట వండుకు పడేసుకుంటాను. మీకు వీల

యితే, ఇప్పుడు నా సామాన్లు వేసుకున్న గది నా గదిగా వుంటుంది. బాతురూం ప్రక్కనున్న గది తలుపులు గట్టిగా తోస్తే పడిపోయేలా వున్నాయి. అంచేత రాత్రుళ్లు గిన్నె, చెంబూ, నా సామాను వుణ్నెచ్చుకున్న గదిలో పడేసుకుంటాను. ఉదయం తొమ్మిదింటికి స్కూలుకిపోతే, తిరిగి సాయంకాలం అయిదుగంటలదాకా రాను. కరెంటు బిల్లు అంటారా— మీరెంత ఇమ్మంటే అంత ఇస్తాను. బయట ఎక్కడకి వెళ్లినా, ఇరవయి రూపాయ లియ్యందే ఈ మాత్రం ఇల్లు దొరకదు కదా! ఈ ఇల్లు విశాలంగా వుంది. మీరా వంటరి మనుష్యులు. ఏమంటారు?' అంది మణి.

ఏమంటాడు రాజా! రాజా బుర్ర పని చెయ్యటం మానేసింది. శరీరం అంతా పన్నీటిలో స్నానంచేసినంత మధురిమ ఆలముకొనిపోతోంది.

'మీ ఇష్టం! కాని, నాకోసం అప్పుడప్పుడు నా స్నేహితులు వస్తారు. వాళ్లు మిమ్మల్ని ఏదయినా కొంటెమాటలు అంటారేమో! దానికి మీరు మనసు కష్టపెట్టుకోకూడదు మరి!' పెద్దమనిషిలా అన్నాడు రాజా.

'ఆ! కుర్రముఖాలు ఏదో అనుకుంటారు. అంతమాత్రానికే బెదిరిపోనులెండి.' ఆరిందాలా అంది నాగమణి.

'అయితే ఫర్వాలేదు! చూడండి. మీరేదో చిన్న స్కూల్లో టీచరుగా వర్క్ చేస్తున్నారు. మీకు వచ్చే జీతం చాలా తక్కువ అనుకుంటాను. అందులో నాకు ఇరవయి రూపాయలు ఇచ్చేస్తే మీకు మిగిలేది ఇంకా తక్కువ అవుతుంది. అంచేత మీరు నాకు ఇంటద్దెక్రింద ఏమీ ఇవ్వనక్కర్లేదు. మరేమీ అనుకోకండి. ఏదో నా చేతనయిన సాయం నాకు చేద్దామని అనిపించింది' అన్నాడు.

'నేనేమీ అనుకోను! ఇలాంటి ఉదారం మాకూ అలవాటే లెండి! మా వూళ్లో మాకు పెంకుటిల్లుకాక, తాటాకుల ఇల్లు కూడా వుంది. ఆ ఇల్లు వూరికే వుండటం ఎందుకని కొత్తగా పెట్టిన ఎలిమెంటరీ స్కూలుకి ఇచ్చేసారు మా నాన్న!

'పల్లెటూళ్లల్లో అద్దెలు ఇచ్చే దెవ్వరు? అందరూ వుద్యోగాలవంకని పట్నాలకి ఎగ్రబాకుతోంటిరి! ఖాళీగా పడివున్న కొంపల్లో, దీపంపెడితే చాల్సు, అనుకుంటూ వూరికేనే వుణ్నిస్తారు' అంది మణి.

'మీ నాన్నగారు పల్లెటూళ్లో ఏంచేస్తున్నారు?' అన్నాడు రాజా.

'మాకు స్వంతపొలం ఏమీ లేదు. ఎవరిదో నాలు గెకరాలు కౌలుకి తీసుకున్నారు నాన్న. నాపైన ముగ్గురు అక్కలున్నారు! వాళ్లికీ పెళ్లిళ్లు అయినాయి. నా తర్వాత ఇద్దరు చెల్లెళ్లూ, ఇద్దరు తమ్ముళ్లూ వున్నారు. నేను యస్. యస్. యల్. సి. పాసయ్యాను. సెకండరీగ్రేడ్ ట్రయినింగ్ అయినాను. ఇక్కడే మొదటిసారిగా ఉద్యోగం వచ్చింది' అన్నది నాగమణి.

'అన్నట్లు ఏ స్కూల్లో మీరు వర్క్ చేయబోయేదీ' అన్నాడు రామరాజు.

'రాజంపేటలోట! శివ కామేశ్వరీ గరల్స్ మిడిల్ స్కూలట!' అన్నది నాగమణి.

'రాజంపేటా! అబ్బో—ఆ కొసాన వుంది! మన జనార్దనంగాడి ఇల్లు అక్కడే! మైలూ, మైలున్నర దాకా వుంటుంది! అంత దూరం మీరు రోజూ వెళ్లి రాగలరా! రిక్షాలయితే బోలెడు డబ్బు అడుగుతారు' అన్నాడు.

'ఫరవాలేదు. నేను రోజూ నాలుగుమైళ్లు నడిచి, ప్రక్కవూళ్లో స్కూల్‌కి వెళ్ళేదాన్ని! నాకు నడక అలవాటే' అంది.

'అయితే ఫరవాలేదు. మీకు స్కూలుకి దగ్గరగా మకాం, కావాలంటే జనార్దనం చూసి పెడతాడు ఇల్లు!' అన్నాడు.

'అక్కర్లేదంటున్నాగా! నేను వుండటంవల్ల మీకేం ఇబ్బంది కలుగనీయనులెండి!' అంటూ తన గదిలోనికివెళ్లి, బెడ్డింగు విప్పి పక్క సర్దుకోసాగింది. రాజా వెనకాతలవెళ్లి గుమ్మంపై కమ్మి పట్టుకుని నించున్నాడు. మణి ప్రతి కదలికనూ అత్యంత శ్రద్ధాసక్తులతో పరిశీలించుతున్నాడు. నాగమణి లైటార్పి పడుకోబోతూ రాజుని చూసి లేచి—

'ఏమిటి నిలబడ్డారు? ఇంకా నిద్ర రావటం ?' అంది.

'ఏం లేదు, ఏం లేదు. మీరేలా సర్దుతున్నారో చూస్తున్నాను' అన్నాడు.

'అదా! నాకేం వుంది సర్దుకోటానికి? వంటసామాన్లున్నాయి. రేపుదయం సర్దుకొంటాను. గుడ్ నైట్!' అంది.

'గుడ్ నైట్!' అంటూ వెనుతిరిగాడు రాజు. రాజు తన గదిలోనికి చేరుకునేలోగా, తన గది తలుపు నెమ్మదిగా చప్పుడుకాకుండావేసి గడియ పెట్టివచ్చి పడుక్కుంది నాగమణి. నడుం వాల్చీవాల్చకుండానే అలసిన ఆమె కన్నులమీదకి, నిద్రాదేవి వచ్చి కూర్చుంది. రాజు వచ్చి తన మంచంమీద కూర్చున్నాడు. కళ్లు మండుతున్నాయి, 'ఎంత నిర్భీతిగా పడుక్కుంది మణి! ప్రతీ స్త్రీలూ, ఇంత కలిసి కట్టుగా వుండ రెంచేత! పలకరిస్తేనే చాలు సిగ్గుతో ముడుచుకుపోతారు! భయంతో వణకిపోతారు! ఆ భయాలూ, సిగ్గులూ చూస్తే చేతుల్లోకి తీసుకునేదాకా వదల బుద్ధవదు! మణి తీరు తానెరుగున్న స్త్రీలకంటె విభిన్నంగా వుంది! తనవల్ల పెద్దప్రమాదం ఏమీ జరగదన్నంత నమ్మకం ఆమెకి ఎందుకు కలిగింది? కళ్లు వాల్చేయటం, నవ్వులని బిగించటం, పమిట చెంగులు సర్దుకోవటం — ఈ లక్షణా లేమీ లేవు ఈమెలో! ఛత్! వుట్టి జడ్డివెధవనయిపోయాను ఇవ్వాళ! ఆమె ఏదో ప్రత్యేకపు తరహా వ్యక్తి అని నాకు నేనే తలుస్తున్నాను. వెళ్లి ఈమట్టున ఆమెని గట్టిగా నా హృదయానికి హత్తుకుంటే ఏంచేస్తుంది? ఇష్టంవున్నా లేకపోయినా, కాస్సేపు గింజుకునయినా లొంగిపోక తప్పదు. లొంగిపోయినాక—

'మీరూ ఇల్లాంటివారేనా!' అంటుంది. అంటే ఏం? నేను మామూలు మనిషినే! నాకు, నాకు లేనిపోని మర్యాద ముసుగు నువ్వే, వూహించుకున్నావు! అనేస్తాను.

'కాదు! మామూలు మనిషికారు! పశువుతో సమానం మీరు!' అంటుంది ఏడుస్తూ. అరే! మణి ఏడవటం ఎందుకు? ఏడవకేం చేస్తుంది! మర్యాద రామన్నలా నీడకి పిలిచి, ఆమె సర్వస్వం కొల్లగొట్టితే, ఆమె ఏడవక ఏం చేస్తుంది! తప్పు! ఆమెని ఏడిపించకూడదు. ఆమె నమ్మకాన్ని వమ్ము చేయకూడదు.

'ఛత్! ఏమయింది నాకివ్వాళ! చేతుల్లో వున్న ఫలితాన్ని అనుభవించకుండా ఇన్ని వెధవాలోచనలడ్డుపడుతున్నాయేమిటి! మును పెప్పుడన్నా ఇల్లా జరిగిందా! ఎంచేత నేను అశక్తుణ్ని అవుతున్నాను? ఇంక జాగుచేసే కొద్దీ ఇంకా పాడు ఆలోచన్లు ముసురుకుంటున్నాయి! వెంటనే వెళ్లి మణిని చేతుల్లోనికి తీసుకుని, గాఢంగా ఒక్కసారి హృదయానికి హత్తుకొని, ఆ లేత చెక్కిళ్లని తనివి తీరా ముద్దుపెట్టుకుంటే—తర్వాత—తర్వాత...అంతా మామూలే అయిపోతుంది! దృఢ నిశ్చయం చేసుకుని గబాగబా మణిగదివేంపు నడిచాడు. నుదుటికి తలుపు గట్టిగా తగిలేదాకా మణి తలుపు వేసుకుందని రామరాజుకి తెలీలేదు.

'అబ్బ! చచ్చేటట్లు బొప్పికట్టింది! తలుపు వేసుకుందన్నమాట! జాగ్రత్తకలదే! అయినా ఎక్కడికి పోతుంది? వంటింటి కుందేలు అయిపోయింది. ఇవ్వాళ కాకపోతే రేపు!' హాలులో అర్ధరాత్రిదాకా ఇటూ అటూ పచార్లుచేస్తూ యమయాతనపడ్డాడు నిద్దరాక రాజు!

తెల్లవారి, 'తాయి' వచ్చేసరికే నాగమణి లేచి, నూతిదగ్గర స్నానంచేసి, బట్టలుతికి ఆరవేసుకుంది. తాయమ్మ నాగమణిని చూసి విస్మయపడింది. రాజుకోసం వచ్చిన స్త్రీలు, తూర్పు తెల్లవారుతోనే ఇంత పరిశుభ్రంగా స్నానం అదీచేసి, 'ఉత్తమా ఇల్లాలు'లా వుంటం అది ఎరుగదు. తాయి వచ్చి లేపితేకాని, ఆ స్త్రీలు లేచేవారుకాదు. వాళ్లకి బాల్చీలో నీళ్లు తోడిపెట్టి, టూత్‌పేస్టూ, బ్రష్షూ, సోపూ, టవలూ, 'బాత్‌రూం'లో పెట్టి, ఫ్లాస్కు పుచ్చుకుని హోటలుకి పరిగెత్తి కాఫీ ఫలహారాలు తెచ్చేది. వాళ్లు నిక్కి, నీలుగుతూ, ముఖప్రక్షాళనం అయిందనిపించి, ముఖమన్నా సరిగ్గా తుడుచుకోకుండా తాయమ్మ తెచ్చిన కాఫీ టిఫెన్లూ ఊదేసేవారు. దానికి పావలో, అర్ధో బక్షీసు డబ్బులు పడేసి, తమదారిన తాము పోయేవారు! నాగమణి అల్లాకాదు, చక్కగా, తలదువ్వుకుంది! ఆ చిన్నజెడలో, చిన్న మునుగోరింట పూలదండ పెట్టుకుంది. నుదుట దోసగింజంత బొట్టు పెట్టుకుంది! ఆకుపచ్చ, ఎరుపు, కలనేతనేసిన ఎర్రంచుచీర కట్టుకుంది. 'బాత్‌రూం' ప్రక్కనున్న గది శుభ్రంగా

దులిపి కడిగి ముగ్గు పెట్టి వుంది. అందులోవున్న అల మారులో, గోనెసంచీ మూటలోంచి, రకరకాల సైజుల డబ్బాలూ, సీసాలూ, సర్దుతూ కన్పించింది నాగమణి.

'కాఫీకి వెళ్లనా అమ్మాయిగారూ?' అంది తాయి.

'ఎవరికి?' అంది మణి.

'మీకేనండీ! రాజుబాబు ఒటేల్లో తాగు తారు!' అంది తాయి.

'నాకా! నాకు కాఫీ అలవాటులేదే పిల్లా!ముందు వీధి అరుగులు శుభ్రంగా కడిగి గుమ్మంవూడ్చి ముగ్గు వెయ్యి! ఇవ్వాళ మంగళవారం కూడానూ!' అంది నాగమణి.

'కిరాయి'కి వచ్చిన బాపతు కాదల్లే వుంది! రాజుబాబుకి దూరంబంధువు ఎవరో అయివుంటుంది! ఈ శుభ్రం అదీ ఆ 'సానిపాప'లకి రమ్మంటే వస్తుందీ! ఎంతసేపూ పాతగోడలకి వెల్లవేసినట్లు ముఖాలకి పౌడర్లు, రంగులూ పూసుకుని తిరగ మంటే తిరుగుతారు. గుంటముండలు! అను కుంటూ తాయమ్మ అరుగులు కడిగి, గుమ్మం వూడ్చి కళ్లాపి చల్లి, చక్కగా తీర్చిదిద్ది ముగ్గులు పెట్టింది. లోపలికివచ్చి 'బాత్‌రూం'లోని కుండలు కడిగి, నీళ్లు చేది తెచ్చిపోసి ఇల్లంతా శుభ్రంగా వూడ్చింది. నాగమణి వచ్చి 'పిల్లా, నీ పేరేమిటి?' అంది.

'తాయారు అండి!' అంది.

'రాజు బాబు నీకేమిస్తారు?' అని అడిగింది.

'నెలకి అయిదు రూపాయలు ఇస్తారమ్మా!' అంది.

'నేను కూడా రెండు రూపాయి లిస్తాను. పుదయంపూట నా గిన్నెలు కూడా తోమి పెట్టు తూండు!' అంది నాగమణి. తాయారు కళ్లు విప్పు కుని చూసి—

'మీరు రాజుబాబు చుట్టపోరు కారాండీ!' అంది.

'ఆయన దేకులమో కూడా నాకు తెలీదు! నే నీ వూళ్లో పంతులమ్మ వుద్యోగానికి వచ్చేను. ఈ ఇంట్లో అద్దెకి వచ్చాను' అంది మణి.

'రాజుబాబు బ్రాహ్మలే అయివుంటారులెండి! మెళ్లో జంజెం వున్నది' అంది తాయారు.

'సర్లే! ఆయన దే కులం అయితే నాకేం? నీవుమటుకు నాకు కూడా పనిచేసిపోతూండు' అంది నాగమణి.

'అల్లాగేనండి! మీా రింతగా చెప్పాల్నా! అయితే నాకు తెలీక అడుగుతాను. మీారూ, రాజుబాబూ ఒక ఇళ్లో చదూకున్నారామ్మా!' అంది తాయి.

'అవును కానీ, ఇక్కడికి బొగ్గుల దుకాణం దగ్గరా, దూరమా!' అంది నాగమణి.

'అంతదూరం కాదులెండి!' అంది తాయి.

'అయితే ఒక రూపాయి బొగ్గులు వేయించు కొనిరా! మార్కెటుకి వెళ్లి, నాలుగు అరటికాయలు పట్టుకొనిరా' అని డబ్బులు ఇచ్చింది నాగమణి. తాయి బజారుకి వెళ్లింది.

రాత్రి తెల్లవార్లూ నిద్రరాక కొట్టుక లాడి కొట్టుకలాడి తెల్లవారుఝామున వైరినిద్ర కమ్ముకుపోగా బాగా ఝాము పొద్దెక్కాక లేచాడు రామరాజు. రాత్రి నిద్రలేమి కారణంగా కళ్లుబాగా ఎర్రబారి ఉబ్బివున్నయ్! అతను లేచి హాలులోకి వచ్చే సరికి, ఎక్కడా చెత్తా చెదారమూ లేకుండగా శుభ్రంగా ఊడ్చి వుంది. ముఖం కడుక్కొందుకు వీధి అరుగుమీాదకు వెళ్లేసరికి కలకల్లాడుతూ పచ్చగా జల్లిన కళ్లాపుమీాద తెల్లనిముగ్గు మురి పించింది. ముఖం కడుక్కుని, తువ్వాలుతో తుడుచు కుంటూ మణివున్న గది దగ్గరకు వచ్చాడు. మణి గుమ్మంవేపు వీపుపెట్టి కూర్చొని దోసకాయ సన్నగా ముక్కలు తరుగుతోంది. ఒక కుంపటిమీాద, గిన్నెలో అన్నం, ఇంకో కుంపటిమీాద గిన్నెలో పప్పు తుకతుకలాడుతూ, కమ్మని వాసన వస్తూంది. తలుపుల్లోని అలమారలో చిన్న చిన్న జాడీలూ, సీసాలూ, డబ్బాలూ వరసగా అమర్చి వున్నాయి. ఒక వెంపు మూలగా గోడకిందుగా మేకు కొట్టి 'గోవూ, గోపాల క్రిష్ణుడూ' చిత్రించివున్న కాలండరు వ్రేలాడగట్టి వుంది. గోడకి దిగువన చిన్న బెజ్జంలో రెండు వూదొత్తులు వెలిగించబడి సన్నని సువాసన గది అంతటా వ్యాపించుతోంది.

నిశ్శబ్దంగా పొందిగ్గా కూర్చుని తనపని తాను, ఏకాగ్ర చిత్తంతో చేసుకుంటున్న నాగిమణిని చూసేసరికి ఎక్కడలేని పూజ్యభావమూ కలిగింది రాజుకి. నిన్నటి దాకా దుమ్మూ ధూళీ పేరుకుపోయిన ఆ గది ఆ అమ్మాయి చేతిస్పర్శలో ఈ రోజు ఒక పవిత్ర దేవాలయపు రూపు సంతరించుకోవటం చూస్తే, రాజుకి స్త్రీలలో ఒక 'దైవత్వమయిన సౌందర్య దృష్టి' వుంటుం దనిపించింది. ఆ నిర్మల కమనీయ మూర్తిని విస్తుబోడై చూస్తూ, అల్లానే నిలబడిపోయేడు రామ రాజు.

క్షణం గడిచాక, ఏవో చూపులవేడి, తన వీపుకి గుచ్చుకున్న స్ఫురణరాగా వెనుతిరిగి చూసింది.

'లేచారా? ముఖం కడుక్కున్నారా?' ఎంతో సహజంగా ప్రశ్నించింది. రాజుకి సిగ్గువేసింది. రాత్రి అంతా ఆమె గురించి ఆలోచించిన ఆలోచనలూ, అవి అన్ని ఆమెకి తెలిసిపోయినట్లు బాధపడ్డాడు రాజు! తెల్లవారి ఒకే పరిసరాల్లో ఎన్నాళ్ళనించో కలిసిమెలిసి మసలుతూన్న ఆత్మీయుణ్ణి పలకరించినట్లు పలకరించింది మణి.

ఏమి మాట్లాడలో తెలీక—

'తాయి వెళ్ళిపోయిందా?' అన్నాడు.

'లేదు. ఒక అణా పెరుగు పోయించుకుని రమ్మని పంపాను. కాఫీకి ఆలస్యం అయిపోతూందా?' అంది మణి.

'లేదు! హోటలుకిపోయి ఏకంగా ఫలహారం కూడా చేసి ఆఫీసుకిపోతాను. మీరు త్వరగా తెమలండి! వంటూ, పెంటా అంటూ కూర్చుంటే, పది అయిపోతుంది?' అంటూ, బాత్‌రూం వెంపు వెళ్ళాడు రాజు. వెళ్ళినవాడు మళ్ళీవచ్చి, 'అన్నట్లు మీరు కాఫీ తీసుకున్నారా?' అన్నాడు.

'నాకు కాఫీలూ, టీలూ అలవాటు లేవు! మా ఇంటిదగ్గర 'తరవాణి' అన్నం వుండేది. అందరితో బాటు అదే తినేదాన్ని!

'ఇక్కడ ఒక్కదానికి ఏం తరవాణి పెట్టుకుంటాను? అంచేత పెందరాళే వండుకుని తినేస్తాను. అన్నట్లు సాయంకాలం మీరు నా దగ్గరే భోజనం చేయాలి! కారియర్ వద్దని చెప్పేస్తాను. ఈ పూట నాకుమటుకే వండుకున్నాను' అంది మణి.

'మీకు కాఫీ అలవాటు లేదా! ఈ కాలంలో స్వతంత్రంగా ఆర్జించుకుంటున్న స్త్రీలు ఇంత నిరాడంబరంగా జీవించటం నేను ఎక్కడా చూడలేదు! మా ఆఫీసులో సెనో వుంది. ఆమెగారు రోజుకి ఆరు సార్లు 'బోర్నవిటా'లు తెప్పించుకుంటుంది. ఆమె హాండ్‌బాగ్‌లో 'సారిడన్'లూ, 'ఆస్ప్రో'లూ లేకుండా ఎప్పుడూ వుండవు! ఆమె హోటలు బిల్లు ఎంత లేదన్నా నెలకి నలభయి—యాభయి రూపాయిలదాకా అవుతూ వుంటుంది!' అన్నాడు రాజు.

'హోటలు బిల్లు అంత అయిందంటే, అంతకి రెట్టింపు డాక్టరు బిల్లూ అవుతుందన్నమాటే! నేను ఆమెగారంత, లక్జరీగా జీవించటానికి విటమిన్లు చాలవులెండి' అంది మణి.

రాజు స్నానంచేసి బట్టలు వేసుకునేసరికి మణి భోజనంచేసి రెడీ అయ్యింది. తినగా మిగిలిన అన్నం ఒక పళ్ళెంలో పెట్టి, గిన్నె బోర్లించి, తలుపుకి గొళ్ళెంపెట్టి, తన గదిలోంచి పుస్తకాలూ, జాయినింగు ఆర్డరు కాగితం పుచ్చుకుని హాలులోనికి వచ్చి నించుంది. రాజు ట్రిమ్‌గా ముస్తాబయ్యాడు. రాజు తన గదికి తాళం వేస్తోంటే—

'బాబూ, కారియర్ ఇవతలపెయ్యండి!' అంటూ తాయి వచ్చింది.

'చప్పున తీసుకో' అన్నాడు రాజు.

'నేనొక పొరపాటు చేశాను' అంది మణి.

ఏమిటన్నట్లు ప్రశ్నార్థకం కనుబొమ్మలు పైకెత్తి చూసాడు.

'ఇల్లు అద్దెకి తీసుకోవాలనుకున్నానా? ఒక్క తాళంకూడా తెచ్చుకోలేదు! ఈ పూటకి మీ తాళం ఇస్తారా? నా గదికి వేసుకుంటాను' అంది.

'తీసుకోండి! సాయంకాలం ఒక తాళం కొందాం లెండి!' అన్నాడు.

మణి తాళం తీసుకుని గదికి తాళంవేసి, తాళం చెవి, చేతిరుమ్మాలుకి కట్టుకుని వచ్చింది.

'మీకు ఎల్లాగయినా జాగ్రత్త ఎక్కువ!' నడుస్తో అన్నాడు రాజు.

'జాగ్రత్తగా వుండకపోతే ఎల్లా ? ఆ గదిలో నాకు నెల్లాళ్లకి సరిపడా గ్రాసం వుంది. పనివాళ్లని నమ్మలేనమ్మండీ ! వాళ్లకి ఇల్లు అప్పగిస్తే ఆ సామాన్లు వారంరోజుల్లో వూడేస్తారు! ఈ కరువురోజుల్లో ఏ సామాను అయిపోయినా కొనుక్కోవటం కష్టం!'అంది.

ఇద్దరూ రోడ్డుమలుపు తిరిగారు. జనార్దనం వాళ్లకి ఎదురువస్తూనే—

'హల్లో రాజా! ఏమిటి విశేషాలూ? ఏమండీ మణిగారూ? రాత్రి బాగా నిద్రపట్టిందా?' అంటూ కొంటెగా నవ్వుతూ పలకరించాడు. రాజా ముఖం ముడుచు కున్నాడు. మణిమటుకు తెల్లకలువలా నవ్వుతూ —

'గుండెలవిూద చేతులువేసుకుని నిద్రపోయానండీ' హాయిగా! నేను ఈ వూరు రాగానే, మీ మిత్రులు తటస్థపడటం నా అదృష్టం అనుకోండి! ఆయన ఇచ్చిన చనువుకొద్దీ ఈ వూళ్లో వున్నన్నాళ్లూ ఆయన ఇంట్లోనే మకాం పెట్టేయ దల్చుకున్నాను కూడా! ఇంత చప్పున నాకు ఇల్లు దొరుకుతుంది అనుకోలేదు,' అంది.

'ఆహా! అల్లాగా! అయితే రాజా ఇంట్లో భాగస్వాములై పోయారన్న మాట! యూ ఆర్ లక్కీ!' అన్నాడు జనార్దనం. రాజు ముఖం పొగాకుకాడలా ముడుచుకు పోయింది. నాగమణిని స్కూలుదగ్గర విడిచిపెట్టాక—

'ఏరాభైయ్యా? తైరు 'రొంబా' కొట్టోంది! పెళ్లికూడా చేసుకుంటానని వాగ్దానం జేసావా ఏమిటి కొంపదీసి?' అన్నాడు జనార్దనం.

'ఇష్టం వచ్చినట్లు మాట్లాడకురా! మరీ నాలుకని అంత స్వేచ్ఛగా వదిలెయ్యటం అన్నివేళలా మంచిదికాదు!' కోపంగా అన్నాడు రాజా.

'ఏమయిందిరా నీకు? సరసం విరసం అయ్యిందేమిటి?' అన్నాడు జనార్దనం.

'నేనూ మనిషినేరా జనా!' అన్నాడు ముఖం దీనంగా పెట్టి.

'అరె! నువ్వు మనిషివి కాదన్న దెవరు? అసలు ఏం జరిగిందో చెప్పకూడదా! ఇన్నాళ్లనించీ, నీ కష్టసుఖాల్లో పాలుపంచుకుంటున్న వాణ్నికదా! నా చెవి నో ముక్కవేయకూడదురా!' అన్నాడు ఓదార్పుగా జనార్దనం.

'మరి కల్పించిన స్త్రీనల్లా, నేను అవమానించుతానన్న వూహ నీ కెందుకు కలిగింది? నేను అందరిపట్లా అంత నీచంగా ప్రవర్తించుతాననుకున్నావా?' అన్నాడు రాజా.

'ఇంతలో నీ కింత జ్ఞానోదయం కలుగుతుందనుకున్నాట్రా! మనం ఎప్పుడు అమ్మాయిలని తీసుకొచ్చినా అందుకేగదా పాపం! ఈ ఇల్లాలు ఏదో తన ఇబ్బందుల్ని బాగా వర్ణించి నీనించి బోలెడంత సానుభూతి లాగివుంటుంది. ఏదో మన పాత అలవాటు కొద్దీ అడిగాను కాని, నువ్వు మనిషివి కావన్నానా? ఇంకనన్నా నీవు నిజంగా 'ఏకాంత ప్రియుడవైతే' సంతోషించే వాళ్లల్లో నేనే మొదటి వాణ్నని జ్ఞాపకం వుంచుకో!' అన్నాడు జనార్దనం.

రాజా మాట్లాడ లేదు. ఆఫీసులో అంతా కూడా, మూగగా నిర్వేదంగా తన పని తను చేసుకుంటూ కూర్చున్నాడు. ఆఫీసు వదిలిం తర్వాత—

'ఏరా?' అంటూ కూడా వచ్చాడు జనార్దనం.

'మొత్తానికి భలే ఆవిడలే! సరిగ్గా ఇల్లాంటి ఆవిడ నీకు భార్యఅయితే, నీకు మునుపున్న ఆడపిచ్చి అంతా నిమిషంలో వదిలించేస్తుంది! ఒకే కప్పుకింద పన్నెండు గంటలు నీతో గడిపికూడా నిన్ను దూరంగా మేనేజ్ చేయగల్గిందీ అంటే, మై గాడ్! మణి నిజంగా దేవతయినా వుండాలి! కాకపోతే, దేవతకి వికృతి స్వరూపమయినా అయివుండాలి!' అన్నాడు.

'మరీ అంత అశ్లీలంగా మాట్టాడకు భాయి!' అన్నాడు రాజా.

'పడ్డావులే ప్రేమలో!' అన్నాడు జనార్దనం.

'నీ ముఖం! నీనుగ్గా' అన్నాడు.

'మరీ అంత తేలిగ్గా అనెయ్యకు భాయి! నీకు ఆమెఅంటే, భయమూ, భక్తీ కుదిరాయని నాకు తెలుస్తూనే వుంది. మీ అన్నయ్యలకి వ్రాసేస్తాను. సలక్షణంగా మూడుముళ్లూ వేసి ఒకింటివాడవై నన్ను

అప్పుడప్పుడూ భోజనానికి పిలుస్తూండు చాల్ను!' అన్నాడు.

'నువ్వేం వ్రాయక్కర్లేదు' అన్నాడు రాజా.

'అరే! అప్పుడే వ్రాశేసావా? ఎంత సూక్ష్మ బుద్ధివిరా;' అన్నాడు.

'ఆఫీసు కొస్తూనే వ్రాసాను! నిజంగా ఎందేతో నాకు నాగమణినిచూస్తే, చాలా ఇదిగా వుంది. మున పటి జీవితం అంతా బురదలో కూరుకుపోయినట్లు అనిపించింది. ముందుగా నాకు నేనే ఆవిడని ఇల్లాంటి మాటలు ఆడి కష్టపెట్టలేను. పెద్దన్నయ్యకి వ్రాసాను. ఆయన రాగానే మణి వూరుకీ పంపించి, వాళ్ల నాన్నగారితో సంప్రతించ మంటాను. పెద్ద వాళ్లద్వారా సంభాషణలు జరిగితే బాగుంటుంది. ముందు, నాకు నేనే ఇల్లాంటి మాటలు మాట్లాడి ఆమెముందు నన్ను నేను హీనపరుచుకో లేను' అన్నాడు రాజా.

'ఓర్నీ! నాకు చెప్పకుండా ఇంత ఆలోచన దాచుకున్నావురా? చాలా సంతోషంరా!' అన్నాడు జనార్దనం. ఇద్దరూ ఇంటికి వచ్చారు. ఇంటిముందున్న ముగ్గూ అదీ చూడగానే—

'చూసావురా జనా! ఆమె చేతి స్పర్శతో ఇంటికి ఎంత కళ వచ్చిందో! సమర్ధురాలైన స్త్రీ ఆవిడ!' అన్నాడు సంతోషంగా రాజా.

'అవును. అవును' అన్నాడు జనార్దనం. మణి ఇంట్లో హడావిడిగా తిరుగుతోంది. ఆ గదిలోంచి ఈ గదిలోకి, ఈ గదిలోంచి ఆ గదిలోకి తిరుగుతోంది.

'ఏమిటండి హడావిడి!' అన్నాడు జనార్దనం.

'వచ్చారా! మీ సంగతే అనుకుంటున్నాను. రాజాగారు ఈ పూట ఇక్కడే భోజనం చేస్తారు. మీరు కూడా భోజనానికి వుండండి!' అంది మణి.

'వూరికే వచ్చే భోజనాన్ని నేను వదులుకోను లెండి! కాస్త కూరలూ అదీ దండిగా చేయండి! కందిపొడీ, ఆవకాయా తినీతినీ జిహ్వ చచ్చిపోయింది!' అన్నాడు.

'చలాకీగా మాట్లాడుతారు మీరు!' అంటూ మెచ్చుకుంది మణి.

'మీ రాజాకంటేనా?' అన్నాడు జనార్దనం.

'ఎల్లాగయినా మీ రిద్దరూ చాలా సంస్కార వంతులు! ఈ రోజుల్లో కూడా స్త్రీని గౌరవంగా చూడకలిగే మీ సంస్కారం నిజంగా ఎంతో ఉన్నత మైనది! ఉద్యోగాలుచేసే స్త్రీలు ఇంట్లో, ఆఫీసుల్లో కూడా, ఎన్నో అవమానాలపాలు కావలసివస్తోంది. మీలాంటి సంస్కారవంతులు నూటికి పదిమంది వున్నా చాలును—స్త్రీలు ధైర్యంగా తమ పనులు తాము చేసుకోగలరు' అంది మణి.

'ఏమిటండోయ్! ఉపన్యాసం ఇచ్చేస్తున్నారు!' అంటూ రాజా బట్టలు మార్చుకుని హుషారుగా వచ్చేడు.

'నీ మంచితనాన్ని వేనోళ్ల పొగడుతున్నారు మణిగారు!' అన్నాడు జనార్దనం.

'అదా! ఏదో మనుష్యులం! తోటి మనుష్యులకి కలిగిన దానిలో ఆ మాత్రం ఉపకారంచేస్తే ఏమయి పోతాం?' తేలిగ్గా అన్నాడు రాజా.

'అంతా మనుష్యులేనండీ! కాని కొంతమంది మనుష్యులు, అవకాశం ఇచ్చిన అలుసు చూచుకొని, పశువులకన్నా హీనంగా ప్రవర్తించటం నేను చాలా చోట్ల విన్నాను. విద్య, ధనం, బలంవున్న మీలాంటి యువకులు ఇంత సంస్కారం, ఇంత ఉదారతా ప్రదర్శించటంచూస్తే ఇంకా మనదేశంలో ఏమూలో మన ధార్మిక నైతిక సూత్రాలు తలెత్తే వున్నాయనిపించు తోంది! నిజంగా మీలాంటి సచ్ఛీలంగల యువకులే జాతీయ ఐక్యతని నిలబెట్టగలరని నా నమ్మకం!' వివశంగా అంది మణి.

రాజా గాఢంగా నిట్టూర్చాడు!

'మా రాజాగాడికి పది మణుగుల బంగారం టోపీ పెట్టేరు' అన్నాడు జనార్దనం. 'తాయమ్మ' చేతులో గుప్పెడు కరివేపాకుతో వచ్చింది.

వస్తూనే—

'రాజాబాబూ, అనసూయమ్మగారు కనపడ్డారు. మీరు వూళ్లో వున్నారా అని అడిగారు' అంది.

'సరే! వెళ్లు.' గాబరాగా నసిగాడు రాజా. తాయి ముసి ముసిగా నవ్వుకొంటూ.—

'మణమ్మా! ఇదిగో కరేపాకు!' అంటూ గుమ్మంలో పడేసి వెళ్లిపోయింది.

మణి చాలా వంట చేసింది. గెస్టులకోసం పెరుగు వడలు, పులిహోర చేసింది. తను చక్కగా స్నానం చేసి, శుభ్రమయిన చీర, జాకెట్టు ధరించింది. అరుగు మీదకువచ్చి నించుంది. ఇంకో అరుగుమీద ఈజీ చెయిర్స్ వేసుకుని, రాజు, జనార్దనం కూర్చున్నారు. ఇవ్వాళ వాళ్లు పాత అలవాట్లు చాలా మార్చుకున్నారు. బస్సుస్టాండుకి కాలక్షేపంకోసం వెళ్లటం మానివేసారు. మణి అనే ఉత్తమ స్నేహితురాలితో కబుర్లు చెప్పుకుంటే చాలు — వాళ్లకి కావల్సినంత కాలక్షేపం!

'కూర్చున్నారేం? ఇవ్వాళ బస్టాండుకి వెళ్లరా?' నవ్వుతూ అంది మణి.

'నిన్న అంటే మీరు వస్తారని వచ్చాం. ఇవ్వాళ ఎందుకు వెళ్లతాం?' అన్నాడు జనార్దనం.

'నేను వస్తానని ఎల్లా తెలుసు?' అంది.

'మా రాజుగారికి కల వచ్చిందిట. అందులో ఒంటరిగా ఒక అమ్మాయి వస్తుంది' ఆ అమ్మాయికి ఆతిథ్యం ఇవ్వాల్సిన పూచీ నీదే!' అని ఒక దేముడు చెప్పాడుట. అందుకని వానఅయినా చలిఅయినా మీరు వచ్చేదాకా కాపువేసాడు!' అన్నాడు.

'భలేగా మాట్లాడుతారు!' అంది నవ్వుతూ. రాజు మణికేసి చూస్తూ మాట్లాడటంలేదు. ఆమె నిల్చున్న తీరు, మాట్లాడుతూన్న తీరు అంతా అతనికి ఎంతో ముచ్చటగా వుంది. ఈ మణి తనకి అపురూపంగా దొరికిన బంగారు బొమ్మ! ఈ బొమ్మని తను జాగ్రత్తగా తన హృదయ మందిరంలో ప్రతిష్ట చేసుకున్నాడు. ఇంక కొద్దిరోజుల్లో ఈ మణీ తానూ చేయీ, చేయీ కలుపుకుని, నూతన జీవితం ప్రారంభిస్తారు!

'వివాహం' అనే పవిత్రబంధంయొక్క విలువ తనకి, మణిని చూసేక కలిగింది! తాను మారిపోయేడు! మణి దృష్టిలో తను ఉత్తమసంస్కారి అయినాడు. బురదలోంచి కమలం ఉద్భవించినట్లుగా తనలోంచి, తన దుర్నడతలోంచి సంస్కార లక్షణాలు ప్రభవిల్లుతున్నాయి ; తను మనిషి! మంచిమనిషి! సంస్కారి! ఉత్తమసంస్కారి! పారవశ్యంగా కళ్లు మూసుకున్నాడు రాజు.

విసురుగా 'కీకా' ఆగిన చప్పుడయింది! అందులోంచి బక్కగా పొడుగ్గా దిగిన యువకుడు, బెడ్డింగు చేత్తో పుచ్చుకుని నిలబడ్డాడు.

'రండి. రండి. నిలబడ్డారేం?' అంటూ మెట్లు దిగి అతని చేతిలోని బెడ్డింగుని పుచ్చుకుంది మణి.

'మీ స్కూలుకి వెళ్లాను. మీ హెడ్ మిస్ట్రెస్ 'బస్టాండ్‌కి వెళ్లే దోవలో చివరి ఇంట్లో వున్నారట?' అని చెప్పారు. ఇది అవునా కాదా! అని ఆలోచిస్తున్నాను' అన్నాడు అతను.

'స్కూలుకి చాలాదూరం! అయినా అద్దె లేకుండా ఇల్లు దొరికిందికదా అని ఇక్కడే వుందామనుకుంటున్నాను!' అంటూ అతన్ని లోపలికి తీసుకవెళ్లింది. జనార్దనం ఆశ్చర్యంగా చూసేడు. రాజు కళ్లు విప్పలేదు! కలల్లో తేలుతున్నాడు. ఆ కలల్లో రాజు మణీ మేఘాలలో విహరిస్తున్నట్లు చిత్రాలు కన్పడుతున్నాయి. అరగంట గడిచాక, మణీ, అతనూ బయటకు వచ్చేరు.

'వీరే ప్రస్తుతం ఈ ఇంటి యజమాని రాజుగారు! ఈయన వారి మిత్రులు సహోద్యోగి జనార్దనంగారు!' అంటూ పరిచయం చేసింది నాగమణి.

'నమస్కారం! మణి అంతా చెప్పింది! మీరు చూపిన ఉదారత మమ్మల్నెంతో ముగ్ధుణ్ని చేసిందండి రాజుగారూ!' అన్నాడు అతను.

'ఆఁ! దానికేముంది లేండి!' తేలిగ్గా అన్నాడు రాజు.

'ఈ వూరికి ట్రాన్స్ఫరు చేయించుకునే సరికి నాతలప్రాణం తోకకి వచ్చిందంటే నమ్మండి! తిరిగీ తిరిగీ, ప్రాణం విసిగెత్తిపోయింది. ఈ అధికార్లు బాబూ మాలాంటి వాళ్లగోడు విన్పించుకోరు.' అన్నాడు అతను.

'మీరేం చేస్తున్నారు?' అన్నాడు రాజు.

'జె. పి. హైస్కూల్లో టీచరుగా వర్కు చేస్తున్నాను. ఈవూరు వేయమంటే ఎంత వుడుక్కుని చచ్చారనుకున్నారు?' అన్నాడు అతను.

'ఎందుకు మీరీ వూరు కోరుకున్నారు? ఇక్కడి హైస్కూలు పిల్లలు రావణావేథవలు!' అన్నాడు జనార్దనం.

'ఏం చేయను చెప్పండి! తీరా 'మణి'కేమో, ఈ వూళ్లో, జాబ్ వచ్చిందాయె! అంచేత, నేనూ ఈ వూరే వద్దామనుకున్నాను. ఈ వూరేమో, మా ఇద్దరి వూళ్లకీకూడా, బాగా దగ్గిరగావుంది. అయిదేసి అణాల బస్సుఛార్జీలతో ఇళ్లకి పోయి రావొచ్చును. నాకూ తల్లితండ్రి అన్నలూ, చెల్లెళ్లూ అందరూ వున్నారు. అంచేత నానాగడ్డికరిచి, చచ్చి, చెడీ, ఈ వూరులో ఈ మేష్టరు గిరీ కుదుర్చుకున్నాను,' అన్నాడు అతను. చీకటిపడింది. రోడ్డు దీపాలు వెలిగాయి!

'బాతాఖానీ వేసుకు కూర్చున్నారా? పదండి భోజనాలకి!' అంటూ మణి వచ్చింది లోపల్నించి.

'ఇంతకీ అసలు విషయం చెప్పేరు కాదు! మణి గారు విరాకేమి అవుతారన్నారు?' అన్నాడు జనార్దనం.

'భలేవారే! రామాయణం అంతావిని సీత రాముడు కేమవుతుంది? అన్నారుట అల్లావుంది!

'మణికోసం కాకపోతే నేనీ వూళ్లో వుద్యోగం కోసం పరుగులెత్తటం ఎందుకూ విూ పిచ్చిగానీ!' భళ్లుమని నవ్వాడు అతను.

'అంటే?' అన్నాడు రాజా అర్థంకానట్లు. అర్థం చేసుకుందుకు ఇష్టంకానట్లు వుంది, రాజా ధోరణి.

'అంటేనా! మణి, నా భార్యండీ! నాభార్య! అహహ! భలే బ్రహ్మచారులే దొరికారు! పదండి భోజనాలకి'! అని మళ్లీ పెద్దగా నవ్వాడు అతను. మణికూడా నవ్వింది నిండు చామంతిలా!

జనార్దనం తెల్లబోయి రాజు ముఖంకేసి చూసాడు. రాజుకళ్లు నిండుకుండలయిపోగా గబగబా, లోపలికివెళ్లి 'బాత్‌రూం'లోనికి పోయి తలుపు వేసుకున్నాడు!